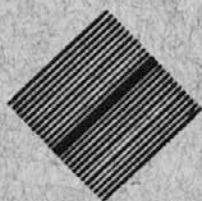

POŠTINA PLACANA V GOTOVINI

B E S E D A

O SODOBNIH VPRAŠANJIH

LETO II.
ŠTEV. 2.

Revija »BESEDA o sodobnih vprašanjih« izhaja mesečno. — Urejuje jo za konzorcij in izdaja jo za Delavsko založbo r. z. z o. z. Pitako Vilko. Uredništvo in uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 22/I (Delavska zbornica). Tiska »Slovenija« v Ljubljani, Wolfova ulica št. 1. (Predstavnik A. Kolman.) — Revija stane letno Din 50.—, polletno Din 25.—, četrletno Din 15.—; za Avstrijo letno Šil. 8.—; za Nemčijo RM 5.—, za vse ostale države S 150.— Naročnino je pošiljati na čekovni račun poštne hranilnice v Ljubljani, št. 16.099, telefon št. 2265. — Rokopisov ne vračamo.

Vsebina

Dr. Jože Pokorn: KULTURNA NUJNOST SKRAJŠANJA DELOVNEGA ČASA. — Joško Brilej: MARKSIZEM — ABSOLUTNA ZMOTA. — Giovanni Papini: PEDOKRACIJA (Iz »Goga«). — E. Sternberg: PROPADANJE SVETOVNEGA KAPITALIZMA. — PREGLED: Reševanje socialnega vprašanja (V. P.). — Patrioti in patro-idioti (—č.). — OCENE.

IZ UPRAVE.

Tej številki so priložene položnice. Prosimo vse naročnike, da se jih poslužijo in nam nakažejo naročnino če le mogoče za celo leto naprej.

Ta številka izide radi izrednih razmer na 16 straneh, Marčna pa bo gotovo obsegala 24 strani.

Oskrbimo Vam vezavo 1. letnika za Din 20.—. Vezava je okusna in trpežna (močno platno in na naslovni strani napis).

BESEDA

O SODOBNIH VPRAŠANJIH

LETO II.

FEBRUAR 1933

ŠTEV. 2

Dr. Jože Pokorn:

Kulturna nujnost skrajšanja delovnega časa

Težko, da se spleča govoriti o skrajšanju osemurnega delovnika, ker se tako govorjenje pri nas smatra za neresno in naivno.

Imamo zakon, ki pravi, da sme v industrijskih in rudarskih podjetjih trajati delovni čas največ osem ur na dan, v obrtnih podjetjih pa v nekaterih tudi po devet in deset ur. Tako zakonito določeni najdaljši delovnik se sme samo v nujnih slučajih, ki jih zakon izrecno našteva, podaljšati za največ dve uri na dan. Vendar je treba za vsako tako podaljšanje posebnega oblastvenega dovoljenja, poleg tega pa mora podjetnik za nadure v tem podaljšanem delovniku plačati delavcem 50 % povišek na redno mezdo. Zakon pravi nadalje, da so vsa ta določila prisilnega značaja, to se pravi, da se tudi s pogodbo med delavcem in podjetnikom ne dá dogovoriti, da bi se lahko dlje časa delalo, ali da delavcu za nadurno delo ni treba plačati 50 % nagrade k redni mezdi. Tudi če je delavec plačan od kosa, se zakonito določeni delovni čas ne sme prekoračiti, razen v skrajni sili, za kar je treba oblastvenega dovoljenja in plačilo 50 % nagrade za opravljene nadure.

Zakon ustanavlja naprave in organe, ki naj nadzorujejo, da se bodo podjetniki teh določil točno držali, obenem ima predpisane stroge in visoke kazni za tiste podjetnike, ki bi njegova določila kršili. Ta postava se imenuje »Zakon o zaščiti delavcev« in je v veljavi od leta 1922. Poleg določil o dolgotrajnosti delovnega dne, ima ta zakon tudi še predpise o omejitvi nočnega, mladinskega in ženskega dela, predpise o higijeni delavnic, o borzi dela, o delavskih zaupnikih v obratih itd. Sploh, če pride ta-le zakon v roke Mednarodnemu uradu za delo v Ženevi, morajo reči, da se »na Balkanu« za sedaj večja socialnost ne more zahtevati, kot jo ta zakon predpisuje in zapoveduje.

Samo eno napako ima zakon o zaščiti delavcev: čim dlje je v veljavi, tem manj ima veljave. Kdor bi mislil, da se ga podjetniki točno držijo, se bridko moti. Ko je predlansko leto celjsko sodišče razsodilo, da imajo delavci pravico zahtevati plačilo zakonite nagrade za nadurno delo tudi za nazaj in tudi še potem, ko so že izstopili iz dela, so začele deževati na sodišče tožbe odpuščenih delavcev in tedaj se nam je razodelo, kako je v praksi s tem lepim socialnim zakonom o zaščiti delavcev. Odkrilo se nam je, da se v naši industriji vseprek kljub zakoniti prepovedi, kljub predpisanemu nadzorstvu, kljub zagroženim kaznim ne dela samo devet in deset ur, temveč po dvanajst in štirinajst ur na dan in mestoma še več. Predpisan je pa osemurnik. Noben podjetnik pa ni čutil potrebe prositi dovoljenja za podaljšanje delovnega časa, ali celo plačati delavcem zakoniti 50 % povišek za opravljene nadure. Pa naj še kdo reče, da ni naiven, kdor govori o skrajšanju osemurnega delovnika.

To pa še ni najhujše. Če podjetniki skušajo uteči temu neprijetnemu zakonu in njegovim predpisom o najvišje dopustnem delovnem času, je razumljivo, ker je to v interesu vsakega posameznika od njih. Ako pa vidimo, da si naša inteligenca, to je tisti gospodje, ki so zato študirali, da take stvari na prisilen način v praksi urejajo, branijo, nadzorujejo, in izvajajo, ki pa sami osebno na stvari nimajo nobenega interesa, z vsemi silami svoje jeguljaste logike prizadevajo rešiti naše podjetnike iz krempljev kapitalističnemu svetu tako zoprnega zakona, si tega ne moremo drugače razlagati kot z miselnostjo te inteligence, ki se še ni prikopala do tistih pojmov socialne pravičnosti, katero si je delavstvo v drugih kulturnih državah zapadne Evrope že pred dobrim polstoletjem z neverjetnimi žrtvami priborilo.

Če se delavec, ki je sicer plačan od kosa, pa ga je njegov podjetnik prisilil, da je v industrijskem obratu delal po štirinajst ur na dan, zavrne, ko zahteva plačilo zakonite 50% nagrade za nadurno delo, z motivacijo, češ da je nesocialno, če akordant zahteva plačilo nagrade za opravljene nadure, ker bi bil potem leni delavec boljše plačan od marljivega, ali se je potem pri taki miselnosti naše inteligence še čuditi, če se v naših obratih nemoteno dela po dvanajst in štirinajst ur na dan, kot bi zakona o zaščiti delavcev sploh ne bilo. Zelo smo tedaj naivni, ko pod vlado take socialne miselnosti pri naši inteligenci govorimo o skrajšanju celo o s e m u r n e g a delovnika. Kljub temu bomo pa o tem govorili, to pot ne samo zaradi tako imenovanega proletarijata, temveč zaradi ogroženih interesov inteligence same, kar pa le-ta v svoji zaslepljenosti ne vidi.

Potreba določitve nekih mej delovnemu času je nastala z uvedbo kapitalističnega gospodarskega sestava, ki je ločil delo od kapitala in napravil delovno silo za blago, ki se prodaja podjetnikom kot vsako drugo blago na trgu. Moderna tehnika pa sili človeštvo k skrajševanju tega določenega delovnega časa.

Kmetško delo in delo obrtnika, če se dela še po starem načinu, se razlikuje od dela v racionaliziranem industrijskem obratu kot noč pa dan. Obrtnik, recimo krojač, pomeri obleko, ureže blago in nato dela sam na vsakem posameznem kosu, pred očmi ima ves čas celoten izdelek, vse njegovo delo, vsak urez in šiv je napravljen z nekim preudarkom, po zamisli, ki jo ima — podjetnik in delavec obenem — o končnem izdelku sam v svoji lastni glavi. Ko nato obleko pomerja, popravlja in končno izgotovi z večjim ali manjšim posrečenjem, ve, da ni samo toliko in toliko zaslužil, temveč tudi nekaj u s t v a r i l. Izdelek ni samo sestavek blaga in mehaničnih gibov, temveč je v njem tudi polno njegovih misli, prizadevanj, skrbi, prijetnih in neprijetnih čuvstev, ta izdelek je otrok njegove inteligence in njegovega okusa, skratka nosi pečat njegove osebnosti in je kos njegovega življenja. Zadovoljstvo, ki ga dá tako delo ni samo v zaslužku, temveč tudi v ponosu nad doseženim uspehom. Podobno je delo kmeta, ki goji živino in obdeluje polje na svoji patrijarhalično vodeni kmetiji.

V današnji zmaterijalizirani dobi, ki jo trapi nebrzdana gonja za čim večjim dobičkom in zaslužkom se tudi pri obrtnikih in kmetovalcih delo vedno bolj materijalizira in mehanizira. Delo pa, ki ga opravljajo industrijski delavci, pa sploh ni več delo v starem smislu, o katerem se je reklo, da je blagoslov in sreča za človeka.

V moderni tovarni ne delajo več ljudje in stroji, temveč samo še stroji: živi in mrtvi stroji. Racionalizirani tovarniški obrat je en sam velik stroj, v katerem so delavci prav tako samo mehanično delujoča kolesca kot ostali

večji ali manjši mehanizmi. Delavec, ne samo, da ne odloča, kaj bo delal, temveč tudi ne o tem, kako bo delal. Vsak izdelek gre skozi desetine in celo stotine rok in strojev, vsak delavec ima točno predpisano, kateri delček, katero spolnitev ima izvršiti, pa ne samo to, celo vsak njegov gib je predpisan. Ko stopi zjutraj v tovarno, mora pustiti doma vsako samostojno misel, vsako samostojno hotenje, tovarna rabi samo njegovih mišic. Hočejo in mislijo zanj v obratni pisarni, predpisi, ki od tam prihajajo, nadomeščajo njegovim mišicam mišljenje in hotenje. Tako je moderna tehnika ločila duševno delo od telesnega in napravila iz delavca mišičnati stroj.

V vsakem takem velikem obratu, ki niso samo v Ameriki, temveč po vojski čedalje bolj tudi v Evropi in tudi že pri nas, je izvedena do potankosti delitev dela: Vsak delavec ima izvršiti samo nekaj malih spolnitev na izdelku, ki je produkt cele tovarne, stotine strojev in rok. Vsak delavec ima dan na dan, uro na uro predpisanih izvestno število natančno določenih, vedno istih gibov in tako dela leto za letom. Oropan je vsakega duševnega dela, njegovo telesno delo je pa čisto enostransko, tako enolično in do obupnosti se enako ponavljajoče iz dneva v dan, iz meseca v mesec, iz leta v leto. Ne samo, da ne odloča o izdelku kot celoti, tudi ne napravi nikdar celega kosa, saj tega niti ne zna in večinoma niti ne ve, kakšen bo končni izdelek (saj obrat, v katerem dela, mnogokrat končnih izdelkov niti ne proizvaja), zato do proizvodov obrata nima nobenega odnosa, nobenega veselja, nobene skrbi. Torej ne samo miselno in po hotenju, temveč tudi čustveno mu ostane popolnoma tuje proizvodnje in tudi sadovi njegovega dela. Tako delo zanj ni življenje, ker takrat sploh ni osebnostno bitje, temveč mrvica gibajoče se materije brez misli, brez volje, brez čustev. Zato tako delo, ne samo, da človeku ne more nuditi nobenega zadovoljstva, temveč pušča, da krni njegovo duševno življenje, ki se uri in bistri pri delu obrtnika, kot smo ga zgoraj opisali. Nepotrebnost duševnega sodelovanja in tisto enolično nepretrgano ponavljanje otopi in zamori še tako močnega duha. To delo pa uničuje tudi telesne sile, ker je enostransko in omejeno na nekaj vedno se ponavljajočih gibov. K temu je treba še pridejati, da spolnjujoča se tehnika in nikoli nasitni gon po dobičku tempo teh venomer se ponavljajočih in enakih gibov naprej in naprej pospešujeta. Tehnična sredstva (tekoči trak itd.) in mezdni sistemi (akord, nagrade, kazni itd.) silita delavca leto za letom: hitreje, hitreje!

Gospodarska plodnosnost je dala povod, da se je ta tempo in ta mehanizacija prenesla iz industrijskih obratov v vse gospodarsko in vse družabno življenje. Povsod skrajna delitev dela, povsod specializacija, povsod mrzlična naglica. Koliko je na boljšem od zgoraj opisanega delavca bančni knjigovodja, ki vodi vse svoje življenje eno od številnih knjig celokupnega knjigovodstva, ki sestavi katerega nima pojma; koliko blagajnik in korespondent s predpisanimi formularji. Debet-kredit, kredit-debet, mrtve številke sem, mrtve številke tje, dan za dnem, mesec za mescem. Ali je mogoče tu govoriti o kakem duševnem življenju. Pa drugi zasebni in javni uradniki. Prvotna navidezna raznolikost aktov postane z leti z udomačitvijo neštevilnih predpisov, navedb, naredb in uredb tako enostavno, slučaj tako obupno podoben slučaju. Ko pride študent iz univerze, mu služba, ki jo je nastopil, daje še nekaj časa misliti in se navduševati, kmalu mu pa ozek delokrog venomer podobnih, ponavljajočih se slučajev in tempo, ki brani vsako poglobitev, vzamejo vsak čustveni, osebnostni odnos do stvari, ki jo dela in napravljata iz inteligenta mehaničen mišljenski stroj. Prav ta skrajna specializacija in moderni tempo zmehanizirata vsako sicer še tako duševno delo. Delo, ki naj bi bilo

ustvarjanje, postaja tudi za inteligenta čedalje bolj golo gibanje.

Ta mehanizacija silno povečuje intenzivnost in donosnost dela, obenem pa delavca, bodisi ročnega ali inteligenta, do skrajnosti izčrpa. Tisti tempo, ki ne pušča nobenega odmora in nobenega premisleka, temveč goni človeka neprestano naprej in tista v ozkem delokrogu se ponavljajoča enoličnost, neverjetno razjeda in uničuje živce. Vedno obsežnejše izločanje duševnega sodelovanja pri delu — tudi pri inteligentu — povzroča duševno in umsko otopenost, hitri tempo dela pa površnost, ki postaja znak dobe in ljudi. Brezdušno mehaniziranje dela pa sploh spreminja človekovo duševnost, način njegovega gledanja na svet, njegovo miselnost in njegovo vrednotenje. Načinu modernega dela se imamo največ zahvaliti za materialistično življenjsko naziranje moderne dobe. Čim bolj enostransko postaja nadalje to delo delavca-specijalista, tembolj škodljivo je duševnemu in telesnemu zdravju. Sistem dela torej, ki ga je ustvaril kapitalistični gospodarski red in moderna tehnika, uničujeta v človeku veselje do dela, ne nudita mu nobenega notranjega zadovoljstva, ubijata živce in mehanizirata duševno življenje. Človek se pri takem delu niti duševno niti telesno ne izživlja, temveč samo ubija, pa bodisi v tovarni, uradu, pisarni ali rudniku. Niso prazne besede, če govorimo o nervoznosti modernega človeka.

Ta delovni sistem zajema s svojimi kvarnimi posledicami pri svoji intenzivnosti in pri dolgotrajnosti delovnega časa celo človekovo življenje. Če delamo zjutraj od osmih do dvanajstih in od dveh do šestih, ali pa v kaki drugi razdelitvi, po osem ur na dan, koliko je tistih, ki ne bi bili toliko izčrpani, da bi imeli v prostem času še veselje za kako tako duševno delo, ali zabavo, ki zahteva poglobitve in celega človeka. Koliko je tistih, ki jih način, vsebina in intenzivnost njihovega poklicnega dela nista še oropala smisla, da bi se pečali z vprašanji, ki zadevajo njihovo svetovno in življenjsko naziranje ter poglobitev njih notranjosti in izkristalizacijo osebnosti. Kdo še utegne in kdo še ima smisel — razen kdor se s tem poklicno ne peča — za vprašanja ureditve družbe. Moderna civilizacija je družabni stroj neverjetno komplicirala, iz pravkar omenjenih vzrokov pa o teh vprašanjih tudi med inteligenco vlada čim večja nevednost in apatičnost. Ali se je potem čuditi, če javne zadeve nekontrolirano in nekaznovano vodijo pustolovci in omejeni stremuhi. Kje je mogoča pri takih razmerah demokracija in kulturni razvoj? Kultura postaja luksuzni artikel za študente in redke izbranice, sicer se pa postavlja na ogled v muzeje.

Moderni človek pa, ki mu je mrzlični tempo njegovega več ali manj mehaničnega dela cel dan ubijal živce, potrebuje zvečer zabave z močnimi efekti, da se razvname, rabi takega razvedrila, da se lahko nasmeja in ob smehu olajša svoje napete živce. Ni mu mar duhovitosti in vzvišenosti, ker je utrujen za premišljanje in se je odvadil iskanja duševnih odtenkov. Grobe komike brez globokih in dolgotrajnih zapletljajev se mu hoče. Hlastanja, ki smo se ga navadili pri delu, zahtevamo tudi v zabavi. Zato tvori kulturo človeka naše kapitalistične dobe kino, radio, gramofon, bar, jazz itd. Tudi tu je vse normalizirano in tipizirano. Kot pri delu, je tudi v naši zabavi odpravljena vsaka osebna nota.

Delamo kot kolesca v stroju, zabavamo se kot lutke, ne mislimo nič, okus nam brez dopustnosti vsakega ugovora narekuje moda, naše hotenje, značaj in naziranje pa usmerja strah pred izgubo dela in službe. Prazen je strah naših voditeljev pred kolektivizmom, češ da je v nevarnosti osebnost, individualnost človekova, ta neprecenljiva kulturna vrednota: česar že davno

več nimamo, nam noben sistem ne more vzeti. Težko pa, da bi še kak družabni sestav tako ubil človeško osebnost in duševnost, kot jo je ta, ki nas danes jaše.

V naši sredi morda te atmosfere še ne čutimo tako zelo, ker se delovni sistem, ki cvete v Ameriki in nekaterih evropskih zemljah, pri nas šele oglašča. Ne zavedamo se ga pa tudi zato ne, ker nastopa polagoma in spreminja istočasno tudi našo miselnost. Ceneje bomo pa odrezali, če začnemo zdraviti bolezen, ko nastopa, kot pa šele v kritičnem stanju. Upreti se je mogoče grozečemu barbarstvu ali s tem, da spremenimo način, tempo in intenzivnost dela, ali pa da pri tem delovnem sistemu ustvarimo človeku protikompenzациjo, ki bo paralelizirala škodljive posledice. Upirati se modernemu delovnemu sistemu ni mogoče, ker družabni razvoj ne gre nikdar nazaj, ne bilo bi pa to niti priporočljivo, ker bi se s tem morali odreči tudi tehničnemu napredku in vsem ogromnim koristim, ki jih od njega imamo, ali bi jih vsaj mogli imeti, če bi vladal pravičnejši gospodarski red. V sistem moderne tehnike spada namreč organsko tudi obstoječi delovni sistem in se ne dá tako iztrgati, da bi ostali sistem kljub temu funkcioniral. Odločiti se je tedaj mogoče samo za drugo varijanto; ustvariti človeštvu take življenjske pogoje, da se bodo z uspehom paralelizirale škodljive posledice racionaliziranega delovnega sistema.

V tem oziru je pa treba postaviti kot glavno zahtevo: skrajšanje delovnega časa. V kolikor je postalo poklicno delo intenzivnejše in s tem napornejše in mučnejše, v toliko je treba trajanje dela skrajšati. Človek mora imeti poleg svojega poklicnega dela toliko prostega časa, da utegne nadomestiti v prostih urah vse ono, kar mu moderni način dela za popolno izživetje njegovega duševnega in telesnega življenja in njegove osebnosti sploh ne da; toliko prostega časa, da more popraviti s kulturnega človeka vrednim razvedrilom, zabavo, duševnim prostovoljnim delom ter s telesnimi vežbami vse tiste kvarne posledice, ki so zvezane z mehanizacijo, specializacijo in hlastajočo naglico modernega dela. Skrajšanje delovnika je torej fiziološka in kulturna potreba naše dobe in to ne samo z ozirom na delavstvo v ožjem smislu te besede, temveč tudi zlasti z ozirom na tako imenovano inteligenco.

Da je pa skrajšanje delovnega časa tudi gospodarsko ne samo možno, temveč obenem nujno potrebno, o tem prihodnjič.

Joško Brilej:

Marksizem — absolutna zmota?

Uvod v Marksovo vrednostno teorijo.

Kljub temu, da se nešteto krat poudarja, da je marksizem absolutna zmota, vemo, da je v marksizmu »velika resnica in celo mnogo resnic«. Saj vsebuje vsaka zmota nekaj resnice in je vsaka zmota napačno pojmovana resnica ali pretirano in enostransko dojeta resnica. V marksizmu je resnica v ekonomski osnovi, zmota le v svetovno nazorni, kolikor je pač zmota. Seveda pa more iskati resnico v marksizmu le oni, ki mu zahteva po najelementarnejših človeških pravicah že ni herezija, kot n. pr. Cathreinu in njegovim učencem. Samo primer! V znani knjigi »Der Sozialismus« str. 112. in 113. piše: »Ako

sprejememo misel, da se s tem življenjem življenje konča, da si človek deli usodo s sesalcem, ki riže po blatu, kako moremo še potem zahtevati od revežev in zatiranih, katerih življenje je neprestan boj za obstoj, da potrpežljivo in vdano prenašajo svojo trdo usodo in mirno gledajo, kako se drugi oblačijo vedno v svilo in škrlat in se vsak dan obilno mastijo? Ali ne živi tudi v delavčevem srcu nezrušljivo hrepenenje po popolni sreči? Če mu pa vzamemo vso nado na boljšo onostranstvo, s kako pravico ga še hočemo potem ovirati (!) da si po možnosti(!) išče sreče na zemlji in da zapovedovalno zahteva svoj delež na zemskih dobrinah? Ali ni delavec prav tako človek kot delodajalec, ki skuša obogateti z njegovim znojem? Zakaj bi potem živeli eni življenje revščine in pomanjkanja, medtem ko tonejo drugi v obilici? Saj imajo vsi enako naravo in ne moremo najti z njihovega (ateističnega) stališča nobenega vzroka, zakaj bi eden posedal več zemskih dobrin kot drugi? Če je upravičeno ateistično-materialistično naziranje, potem je prav gotovo utemeljena tudi zahteva socializma, naj se zemске dobrine in radosti kolikor mogoče enakomerno razdelijo; potem moramo zavreči (kot krivično dejstvo), če stanujejo eni v krasnih palačah in se brez truda lahko udajajo vsem užitek, medtem ko živijo drugi v revnih kletnih luknjah in podstrešnih sobah in si vkljub najnapornejšemu delu čestokrat zaslužijo komaj najnujnejšega dnevnega kruha.« (Podčrtal jaz.) Ker pa po Cathreinovem trdnem prepričanju ateistično-materialističen princip ne drži, ker Bog obstaja, ker človek ni samo sesalec, ampak ima tudi neumrjočo dušo, zato ni krivično, da tisti, ki malo ali nič ne delajo, stanujejo v krasnih palačah in si morejo vsega privoščiti, tisti pa, ki opravljajo za družbo koristno delo, zmrzujejo in stradajo v nezdravih stanovanjih. Zato proletarec ne sme zahtevati, da se dobrine tega sveta kolikor mogoče (!) enakomerno razdelijo. Zato smemo ovirati (!) delavca, da ne išče in najde sreče na tem svetu, kolikor je ta sploh možna! In če bi šli v konsekvencah gornjih Cathreinovih tez še malo dalje, bi prišli do zaključka, da je kapitalist velik, najboljši prijatelj delavcev, ker vneto skrbi zato, da delavec ne pride do svojih pravic, (katerih itak ne sme zahtevati, ker materialističen princip ne drži), in do človeka vrednega življenja in zato tembolj zahrepeni po onostranski sreči! Še več! Kapitalist pomaga revnemu proletarcu, da se čim prej preseli v boljšo onostranstvo, ko ga izžme do obupa, da mu naposled ne preostane nič drugega, kot da na brzovlaku samomorilne krogle ali vrvi pohiti onostranski sreči naproti...

Zato pa za Cathreina in slične ljudi v marksizmu resnice res ni!!

In tako bi lahko omenili še marsikatero izmed »nevzdržnih podlag socializma«. Ali so zahteve socializma upravičene, če tudi ne drži podlaga, ki sploh ni podlaga zahtev, kot smo ravnokar videli, ali pa šteje med nevzdržne podlage, kar je tipično krščanskega. N. pr. na str. 117. govori o drugi »nevzdržni podlagi socializma«, o fanatizmu enakosti (Gleichheitsfanatismus). Govori o svobodi, enakosti in bratstvu, postavi za avtorje teh idej liberaliste in socializem jih je samo od njih podedoval. Ker pa je »avtor« liberalizem oz. jakobinci in girondisti, zato so nevzdržne. Medtem ko pravi župnik-konvertit Emil Fiedler: »Za nas kristjane bi moralo biti svarilno znamenje dejstvo, da so pri vseh socialnih revolucijah Cerkvi sovražni elementi napisali na svoje zastave krščanske življenske vrednote, kakor n. pr. francoska revolucija: svoboda, enakost in bratstvo. S temi osnovnimi principi krščanstva so se odvrčali nešteti od krščanstva, ker so postali ti principi kristjanom tako tuji, da so jih mogli sovražniki Cerkve nuditi kot nove in kot svojo last.«

Sicer pa nimam namena pisati kritike knjige slavnega katoliškega sociologa in moralista. Omenil sem le zato, da moremo videti, kaj vse dopuščajo ali zavračajo oni, ki obsojajo marksizem kot absolutno zmoto.

Vrednostna teorija in nov družaben red.

Razpravljati sem hotel o Marksovi vrednostni teoriji. Toda prej je še treba razjasniti usodno zmoto, da namreč marksizem kot ekonomski nazor stoji in pade z Marksovo vrednostno teorijo. Zato pa narekuje ugovore proti njej ne toliko razum, marveč strah pred marksističnim kolektivizmom in zloben namen kapitalistične apologetike, ne toliko znanstveni razlogi, marveč praktični interesi, torej volja in ne razum.

Že socialdemokratski filozof Dietzgen pravi: »Marksova vrednostna teorija prav nič ne govori o socialistični bodočnosti, niti nima namena utemeljevati socialističnih zahtev. Ves njen pomen in namen je v tem, da razloži današnje dejanske razmere.« In res ne more biti vrednostna teorija oni faktor, ki bi tirala današnji gospodarski sistem v kolektivizem, ki je utemeljen po čisto drugačnih razlogih in v katerega silijo čisto drugačni vzroki. Kratek pogled v razvoj današnjega gospodarskega sistema nam bo to trditev dokazal.

V srednjem veku je vladala posamična in deloma privatna produkcija. Producerska sredstva so bila namenjena in določena za uporabo posameznega producenta in so bila po večini njegova last. »Posamični producent je v splošnem izdelal produkt iz svoje, često celo od njega samega pridelane surovine, z lastnimi delovnimi sredstvi in z lastnim ročnim delom ali delom svoje družine. Ni bilo torej treba, da bi si produkt šele prilastil; njegov je bil že sam po sebi. Lastnina na produktu je temeljila torej na lastnem delu.« (Engels, Razvoj socializma.) Vladala pa je tedaj samorasla, nesmotrena delitev dela, kar pa je dajalo produkciji značaj blagovne produkcije. Kmet n. pr. ni produciral produktov samo zase, marveč tudi za izmenjavo za rokodelske produkte. Produciral je torej blago. Prav tako rokodelc. Spričo razvoja tehnike pa je nastala naloga organizirati smotreno delitev dela, koncentrirati majhna in ločena producerska sredstva v mogočne in racionalno-delujoče producerske elemente. To se je dejansko tudi zgodilo. Toda kako? Zgoditi se je moglo to samo na ta način, da so se spremenila posamična producerska sredstva, t. j. takšna, da jih je mogel uporabljati posameznik, v družabna producerska sredstva, t. j. takšna, da jih je mogla obvladati skupina ljudi, producentov in ne več posameznik. S tem pa so postala producerska sredstva dejansko družabna, če tudi so ostala formalno in pravno v privatni lasti. Pa tudi blagovna produkcija je postala družabna, t. j. produkta ni več produciral posamezen producent, marveč skupina producentov in nihče izmed njih ni mogel reči o posameznem produktu; to je sad mojega dela, to je moj produkt.

Nastane pa vprašanje, komu pripada družaben produkt? V posamični, privatni ali nesmotreni blagovni produkciji si ga je lastil posameznik, čisto upravičeno, saj je bil produkt sad njegovega dela. Torej bi po analogiji pripadal v družabni blagovni produkciji produkt producentu, ki pa je sedaj skupina ljudi, torej skupini producentov — družbi, v kolikor je udeležena na produkciji. Toda prilasča si ga dejansko ne več producent, čeprav je sad njegovega dela, marveč lastnik producerskih sredstev-kapitalist, čeprav je produkt sad ali izključno ali pa vsaj večinoma sad tujega dela. Predpogoj za privatno prilasčanje je posamična produkcija. Toda družabna produkcija je ta pred-

pogoj razveljavila, torej tudi privatno prilaščanje ni več upravičeno, marveč družabno prilaščanje. Tako lahko napravimo 3 sheme:

Predkapitalistični produkcijski način:

posamična produkcija — privatno prilaščanje — privatna lastnina produkcijskih sredstev.

Po spremembi v produkciji bi morala biti:

družabna produkcija — družabno prilaščanje — družabna lastnina produkcijskih sredstev.

Mesto tega pa je:

družabna produkcija — privatno prilaščanje — družabno rabljena produkcijska sredstva so privatna last.

»V tem protislovju, ki daje novemu produkcijskemu načinu kapitalističen značaj, korenini vse nasprotje sedanosti že v kali. In čim bolj se je novi produkcijski način uveljavljal na vseh odločilnih produkcijskih poljih in v vseh ekonomsko odločujočih deželah in s tem iztrebil posamično produkcijo do prav neznatnih ostankov, v tem ostrejših oblikah se je morala pokazati tudi neskladnost družabne produkcije s kapitalističnim prilaščanjem.« (Engels, Razvoj socializma, str. 33) »Družabni produkt si prilašča posameznik - kapitalist. To je temeljno nasprotje, iz katerega izhajajo tudi vsa ostala nasprotja, v katerih životari današnja veleindustrijo ustvarjajoča družba. Producent se loči od produkcijskih sredstev. Delavec je obsojen v dosmrtno mezdnino delo: Nasprotje med proletarijatom in buržoazijo... Družabna organizacija v posamezni tovarni nasprotuje družabni anarhiji v celokupni produkciji. — Na eni strani izpopolnjevanje strojništva, k čemur je vsak tovarnar radi konkurence prisiljen. Izpopolnjevanje strojništva tira vedno več delavcev v brezposelnost. — Na drugi strani neomejeno razširjevanje produkcije, k čemur je vsak tovarnar prav tako prisiljen... Z obeh strani mogočen razvoj produktivnih sil; ponudba presega povpraševanje: nastala je nadprodukcija: trg prenapolnjen, krize... Preveč produkcijskih sredstev in produktov na eni strani, — preveč brezposelnih delavcev in eksistenčnih sredstev na drugi strani. Ta dva elementa produkcije in družabnega blagostanja (produkcijsko sredstvo in delavec) pa se ne moreta združiti, ker jima to prepoveduje kapitalistični način produkcije: prepoveduje produktivnim sredstvom delovati in produktom cirkulirati vse dotlej, dokler se ne izpremene v kapital, kar pa ravno radi njihovega preobilja ni mogoče.« (Engels, Razvoj socializma str. 45.) Ta protislovja v gospodarski organizaciji zahtevajo kolektivno lastnino, ne Marksova vrednostna teorija. Teorijo moremo odkloniti, dejstev tajiti ne moremo, namreč dejstev, ki zahtevajo kolektivizacijo produkcijskih sredstev. Iz vseh treh označenih shem pa čisto jasno sledi, da spremenjene gospodarske, t. j. produkcijske razmere zahtevajo kolektivizacijo in ne vrednostna teorija, ker tam, kjer vlada posamična produkcija, nihče kljub vrednostni teoriji ne zahteva kolektivizacije. Zato pravi nekje Marks: Kolektivizacija gre tako daleč, kakor daleč sega racionalizacija.

Če še pogledamo malo v filozofijo lastninskega prava, vidimo, da ni tu ničesar stalnega in večnega, da ima, oz. bi moralo imeti le toliko veljave, kolikor so smotrene gospodarske lastninske razmere, katere pravo sankcionira.

Lastninsko pravo — funkcija gospodarskih razmer.

Naravno pravo, ki je edino neodvisno od gospodarskih razmer, namreč ničesar ne določa o lastninski obliki, je napram njej indiferentno, če smemo imenovati indiferentnost dejstvo, da o lastninskih oblikah sploh ne govori. Naravno pravo le zahteva in določa: Vsak človek ima pravico do eksistence, celo dolžnost ima jo braniti. Za eksistenco pa je nujno potrebna uporaba naravnih dobrin, zato ima vsak človek in kot človek enako pravico do uporabe naravnih dobrin, ki pa je nujno zvezana z enako splošno dolžnostjo dela. V kaki lastninski obliki pa naj človek uveljavlja svojo pravico do uporabe naravnih dobrin, tega naravno pravo, kakor rečeno, ne določa. Privatno lastninsko obliko je upeljalo pozitivno pravo, ali točneje izraženo, privatno lastninsko obliko je sankcioniralo pozitivno pravo šele potem, ko je oblika privatne lastnine že nastala. Pozitivno pravo pa ni nič stalnega in trajnega, rodile so ga gospodarske, produkcijske razmere. Kakor je težko, oz. nemogoče dokazati odvisnost religioznih in filozofskih idej od gospodarskih razmer, prav tako pa je evidentna odvisnost pozitivnega, zlasti lastninskega prava od oblike gospodarstva. Pravni zgodovinar W. Arnold pravi: »Gospodarsko življenje je v večih ozirih podlaga pravnega in političnega življenja. Zasebno pravo dobiva svojo resnično snov iz gospodarskih razmer. Te mora priznati in jih dopustiti in če jih hoče v nekem zmislu nadvladati in urejati, jih vseeno ne more spremeniti. One (gospodarske razmere) tvorijo podlago, na katerih pravo temelji, one so pogoj, od katerega je pravo odvisno... Pravo se razvija vspešno z gospodarstvom, prvo bi lahko označili s strugo, zadnje (gospodarstvo) z reko. (Op.: reka si tvori strugo in ne obratno.) V kakem razmerju sta si torej pravo in gospodarstvo, če je pravo povsem odvisno od njega? Na to vprašanje odgovarjata 2 različni teoriji. Starejša, katere ni treba več zavračati, pravi, da je pravo določujoč faktor, življenje in gospodarstvo pa od njega določena in od njega odvisna. V pojmu prava je sila, življenju in gospodarstvu ne preostane nič drugega, kot da sledita... Sedanjosti je mnogo bližja druga teorija, po kateri sta si pravo in gospodarstvo kot določeno k določujočemu. Gospodarsko življenje se razvija in temu razvoju mora slediti pravo, ker ne sme priti z gospodarstvom v protislovje.« (Kultur und Rechtsleben.)

Lastninsko pravo torej ni nič stalnega in neizpremenljivega, marveč je samo funkcija gospodarskih razmer in se z njimi vred izpreminja. Zato ne smemo iskati upravičenosti ene ali druge lastninske oblike v lastninskem pravu, marveč zopet v gospodarstvu samem z ozirom na njegovo smotrenost za dobrobit celokupnosti. Ker so pa življenjski pogoji in kulturne stopnje pri različnih, pa tudi pri istih narodih različne, zato se morajo lastninske razmere ravnati po različnih kulturnih stopnjah. V cehovskem rokodelstvu in fevdalni agrikulturi je bila privatna lastnina prav gotovo upravičena in je upravičena še danes tam, kjer vlada posamična produkcija. Veliki strojni obrati, katere morejo obvladati velike kolektivne delovne sile, pa zahtevajo kolektivno obliko lastnine.* Lastninsko vprašanje se mora reševati iz konkretnih gospodarskih razmer in dobrobit skupnosti je najvišji kriterij. Dejansko se je lastninsko vprašanje tudi reševalo vedno pod tem vidikom. Lastninska oblika se je tudi vedno spreminjala. Ko je človeštvo živelo izključno od lova, je bila lastnina kolektivna. Enako pri nomadih. Pleme je zavzelo lovišča in pašnike ter jih na zunaj branilo pred sovražnikom, medtem ko so imeli člani plemena skupna lovišča in pašnike. S stalno naselitvijo se je pri-

* Prim. Ernest Schütz, Eigentum, Werkhefte junger Katholiken 1932, št. 2.

čela agrikultura, toda tudi tu je bila prvotna oblika lastnine kolektivna. Pozneje so postala obdelana polja privatna last, lovišča in pašniki pa še vedno skupna. Napredek tehnike in prehod k intenzivnejšemu obdelovanju zemlje je utrdil privatno lastnino, ki je pospeševala racionalno gospodarstvo. Toda možno je, da sedanja lastninska oblika ni zadnja, da gospodarske in družabne razmere dobijo v bodočnosti formo, ki bo vodila v nov družabni red, možno je, da se bo približal bodoči družabni red stari formi kolektivne lastnine.

Možno je namreč, da vodi isti vzrok v spremenjenih okoliščinah v kolektivno obliko lastnine, ki je vodil nekoč v privatno, namreč potreba intenzivnejšega produkciranja. V porastu strojnih obratov in v zvezi poljedelstva z industrijo so nagibi, ki nasprotujejo razdelitvi produkcijskih sredstev v male obrate. Sprememba družabnega reda glede lastnine torej ni vprašanje formalnega prava, marveč vprašanje smotrenosti in teleološke nuje. Zato ni nikakega razloga, da ne bi smeli dvomiti v večnoveljavnost sedanje družabne ureditve. Obstoječe lastninsko pravo je nastalo iz teleološke nuje in ga je država sankcionirala. Ravno ta teleološka nuja pa lahko vodi, celo sili do spremembe sedanjih pravnih naziranj in konsekvenc.

Prenos produkcijskih sredstev v kolektivno lastnino je pravno možen. Ako kdo torej brani privatno lastnino, jo mora braniti z dokazovanjem njene smotrenosti. In obratno mora dokazovati upravičenost kolektivne lastnine z dokazi iz njene smotrenosti in teleološke nuje. In zdi se, da živimo v takih gospodarskih razmerah, ko se privatna lastnina ne da več absolutno zagovarjati z njeno smotrenostjo. Sodeč jo z najvišjega kriterija, ki mora biti: dobrobit skupnosti. (Tako približno pravi filozof Friedrich Paulsen, ki sicer odklanja vrednostno teorijo, pa dopušča možnost in celo nujnost kolektivizma. Prim. System der Ethik, II.)

Giovanni Papini:

Pedokracija

Iz »Goga«.

Nekoč, pravijo, je bil čas, ko so ukazovali in vladali starejši. Monopol bogočastja in moči — gerontokracija. Danes pa živimo v popolni pedokraciji. V vsem vladajo otroci. Oni so, ki dajejo civilizaciji barvo in smer. Vsi se nahajamo v rokah mladotnikov.

Samo ozrite se okrog sebe. Okus otrok je postal okus večine. Pričnimo z literaturo. Najbolj posrečena in opevana knjiga iz zadnjih časov je v Franciji »Diable au corps«, ki jo je napisal mladostnik Radiguet; in v Angliji »The Young Visitors«, ki jo je sestavila Daisy Aschford, deklica devetih let.

Kako da je danes najrodovitnejša in najdonosnejša literarna vrsta roman, brez katerega je svet toliko stoletij lahko shajal? Zato, ker so ljudje zdaj spet padli v otroštvo in hočejo poslušati pravljice. Med bajkami stare matere in na primer med romani Brancha Castella ali Garnetta ni druge bistvene razlike, kakor v imenu. Surrealizem in dadaizem sta spet postavila v čast neskladno otročje blebetanjé.

V slikarstvu najmodernejši rišejo kakor otroci; vrnili so se v preprosti, naivni, bedasti sintetizem, ki smo ga prej nahajali v šolskih zvezkih ali po zi-

dovih stranišč. Carniar Rousseau, ki ga danes toliko občudujejo, je nekdo, ki riše in slika in barva kakor deset- ali dvanajstletno dete.

Enak prehod se je izvršil v razvedrilih in zabavi. Stari Grki so iskali svojo radost v tragediji, ki je za uživanje zahtevala razmišljanja in kulture. Danes pa drve ne le otroci, ampak tudi moški in ženske vseh starosti v kino, — ki koncem koncev ni nič drugega kakor stara lanterna magica, črna svetiljka, prvotna izpopolnjena nekdanja otroška zabava. Od ljubiteljev filma nihče ne zahteva najmanjšega razumskega napora — tisto, kar je odraslemu človeku bistveno lastno, razumnost, je potisnjeno v stran. Vse današnje ljudske zabave so bolj v i d n e kakor d u h o v n e in torej otročje.

Ena izmed strasti otroka, ki se igra, je tekma: biti p r v i ! Današnje dni so ljudje to otročjo blodnjo uvrstili med vse reči: v najbrezpomembnejše kakor v najresnejše. Potolčki rekord je danes ideal vseh — ideal nekdanjnikov je bila modrost, mir, odpoved.

Sportna obsedenost je drugi znak tega časa: skoraj vsi sporti niso drugega kakor starinske otroške igre, prirejene za velike ljudi in poslovesnjene po reklami in spekulaciji. Otroci pravijo: loviti se; žogati se; suvati se — odrasli pa: tek, foot-ball, boks.

In najbolj razširjeni in najpriljubljeniji stroji, kaj niso le povečane in nevarnejše igrače? Ne govorim o strojih, ki res vrše kako delo, marveč o tistih, ki jih rabijo vsi — auto, gramofon, radio. Med sto osebami, ki se vozijo z avtomobili, jih morda deset to dela iz potrebe: za druge je to samo igra, šala, zabava. Igra v prehitevanju drugih vozil, zabava v brzini, razvedrilo od teka in hrupa etc. Otročarije.

To napredujočo, postopno otročavost nahajamo celo v filozofiji. Razum, dialektika — kakovost je sila dovršenega človeka — vedno bolj nadomešča fantazija, podzavest, intuicija — kratko iracionalnost, lastnost otročjega duha.

Otroška trgovina temelji vsa na menjavanju — in na izmenjavo blaga (žito za potrebščine) smo prišli v deželi, ki si domišlja, da je predstraža človeškega napredka: v Rusiji. Mešetarije, ki sem jih videl po skritih moskovskih sejnih, so bile na las podobne menjavanju nekdanjih šolarjev.

Ženske, ki vedno prve zavohajo veter, so že prišle na to, kaj je treba storiti in skušajo v vsem sličiti fantičkom. Ideal nekdanje ženske je bila gospa — ideal najmoderneje ženske pa je smrkavec.

In prihaja mi na misel, da znači presbyter, duhovnik, prvotno starejšino. Moderna civilizacija s svojim teženjem za nadvlado nedoletništva in otročavosti naj bi bila torej samo nasprotje svečeništvu?

E. Sternberg:

Propadanje svetovnega kapitalizma

(Priredil V. P.)

Zaostritev krize.

Pokazali smo do sedaj, da je v nasprotju s predvojnimi časom danes razmah svetovnega kapitalizma preko obstoječih mej vedno težji; pokazali smo, da ni več novih kolonij, ki bi se dale razdeliti, ampak da v starih kolonijah narašča nacionalno gibanje; pokazali smo tudi, kako se svetovni gospodarski stiki nič več ne jačijo, kako pa nasprotno svetovna trgovina v konjunkturi le počasi narašča, s krizo pa je ogromno padla. Pokazali smo dalje, da je število zaposlenih delavcev ponekod padlo, ponekod ostalo isto in v primeri s predvojnimi časom le malokje narastlo. Vzpenjajoče se črte realnih mezd ni več,

stalno jače pa se uveljavljajo tendence k obubožanju. Vsled zmanjšane imperialističnega razmaha in vsled v najboljšem slučaju le nezatnega porasta zaposlenih delavcev je že v konjunkturi profitna mera začela padati. Povsem razumljivo je, da so morale te spremembe celotne strukture vplivati tudi na razvoj produkcije in produktivnosti. Kar je za našo dobo najbolj značilno, se je razločno pokazalo v Združenih državah. Imperialističnih psov je vedno več, kosti, katere naj bi požrli, pa vedno manj, zato je ravs in kavs med psi vedno večji, oboroževanje — vojaško in industrijalno — pa stalno večje. Industrijsko oboroževanje, nastalo iz konkurenčnih bojev, pa pomeni: pospešen tempo racionalizacije, pospešen tempo v zviševanju produktivnosti dela. V Ameriki se je zvišala produktivnost od l. 1923. do 1927., tedaj v 5 letih za toliko kot preje v dobi polovice generacije (1899—1914). In kar velja za Združene države, velja tudi za Nemčijo in v malo manjšem obsegu za ostali kapitalistični svet. Kajti povsod se razločno opaža, kako danes produktivnost dela mnogo bolj narašča kot kdajkoli. Če pa narašča produktivnost dela hitreje kot pred vojno, če istočasno svetovna trgovina celo v konjunkturi skoro nič ne narašča, če je prav tako število zaposlenih delavcev tudi v konjunkturi skoroda stalno in je istotako z njihovimi mezdami, sledi iz tega sama po sebi razumljiva posledica, da produkcija ne more več naraščati. Tempo naraščanja produkcije v povojnem kapitalizmu daleč zaostaja za tempom v desetletjih pred vojno. Naraščanje produktivnosti dela je pa večje kot pred vojno. Če se ostali faktorji niso spremenili, potem bi morala danes produkcija znatno hitreje naraščati kot pred vojno. Če pa tega ni, potem se to pravi, da se celo v konjunkturi stroji ne dajo polno izrabljati; in kakor je znano, je res tako. V povojnem času dosega izrabljanje strojev redko več kot 70%. In če produktivnost dela tako hitro narašča, število zaposlenih delavcev pa ne in tudi njihove mezde ne, potem je morala nastati razlika med velikostjo produkcije in konsumna kaj kmalu sila nevarna.

Položaj srednjih slojev.

V dobi kapitalističnega precvita so srednji sloji močno naraščali. Skoro polovica prebivalstva, najmanj pa dobra tretjina, se je mogla prištevat k njim. Njihov položaj se je v tem času precej zboljšal. V tej dobi je relativni delež delavstva na produkciji padal, njegove realne mezde pa so naraščale. Podobno je tudi relativni delež srednjih slojev na produkciji padal, večali pa so se njihovi skupni profiti. Za sedanjo dobo pa, ko je delavstvo na poti v popolno obubožanje in ko postaja življenjski položaj proletarijata skoroda nevzdržen, moramo ugotoviti, da se tudi položaj srednjih slojev ne le relativno, ampak absolutno slabša. Vendar pa so razlike med razmerami v poedinih velekapitalističnih državah precej velike. Kljub temu pa moremo ugotoviti splošno poslabšanje položaja srednjih slojev, v najboljšem slučaju ustalitev njihovega življenjskega standarda. To pa izvira iz več vzrokov.

V povojnem času je koncentracijski potek kapitala sila močno napredoval in se je smer, katero je že pred vojno kazal velekapitalizem, uveljavljala vseskozi. Ugotoviti moramo ne le samo naraščanje koncentracije v povojnem kapitalizmu, marveč obenem dejstvo, da do sedaj še ni bilo kapitalistične dobe, ko bi bil tempo ostvarjanja monopolov tak, kot je v današnji dobi propadanja. Kjer so bili monopoli že pred vojno močni (Amerika, Nemčija), tam so območje svojega gospodstva izredno povečali. Kjer pa še niso bili močno razširjeni, kakor n. pr. v Angliji, tam so se zelo razmahnil. Ta prodor monopolov v velekapitalističnih državah, kjer do sedaj niso dosti pomenili, izvira iz nastanka čisto novih in mladih industrij v povojnem kapitalizmu, ki so se nenavadno hitro razvile (kemična, elektrotehnična, avtomobilska, radio-industrija), ali pa so bile že ustanovljene na izredno visoki stopnji kapitalistične organizacije. Številne statistike dokazujejo, kako močni so monopoli zlasti v teh mladih industrijah.

Potek monopoliziranja pa je bistveno znatno napredoval tudi v starih industrijah. Kakšen vpliv ima torej naraščanje monopolov na tako imenovane srednje sloje (male trgovce, obrtnike itd.)?

Delež teh slojev na profitu postaja vedno manjši. Monopoli porabljajo svojo silno gospodarsko premoč za to, da puščajo tako zvanemu neodvisnemu srednjemu sloju njegovo neodvisnost le še za statistiko, v resnici pa ga ekonomsko spravijo v popolno odvisnost od njih. Monopolne organizacije določajo produktom kupno in prodajno ceno. In ker v splošnem morejo izračunati promet, določajo na ta način tudi celoten življenjski standard malih trgovcev. Podobno kot večji del trgovstva, je tudi večji del obrtništva v stalno večji odvisnosti od monopolov. Dokler so monopolom dobički rastle, toliko časa se je položaj srednjih slojev boljše. Če pa se tendence padanja profitne mere močneje in močneje uveljavljajo, ker veliki profiti niso možni in ker število zaposlenih delavcev ne raste, potem je gotovo, da skušajo monopoli obdržati sedanje profite z napadom na živ-

ljenjski standard delavskih množic in s skrčenjem profitnega deleža srednjih slojev. Tako obubožava stari samostojni srednji sloj. Profitna mera pada, moč monopolov pa raste. Zato se ne krči le relativni delež srednjih slojev na profitu, kot pred vojno, temveč se krči tudi absolutni delež njihovega profita in poslabšuje njihov standard.

V kako silnem tempu je narastlo število nameščentstva; ne le absolutno, marveč tudi relativno. V času procvita kapitalizma se je standard nameščentstva dvigal, dvigale so se njegove plače, zlasti zato, ker je produkcija novih nameščencev zaostajala za povpraševanjem. Še pred nekaj leti si lahko zaman iskal po časopisju ponudb stenotipistinj. Tega ugodnega položaja nameščenci niso imeli samo v konjunkturi. Če preglejamo brezposelne v krizah predvojnega kapitalizma, vidimo, da med njimi nameščencev sploh ni. Podjetnik je obdržal uradnike in neko število kvalificiranih delavcev tudi preko krize. Ta izreden porast nameščentstva je povzročilo naraščanje v trgovini zaposlenega prebivalstva; tedaj se namreč trgovina še ni prav nič koncentrirala, ampak nasprotno se je večalo število obratov. Zraven tega pa še sprememba industrijskega potega samega, ki je zelo povečala število nameščentstva v primeri s številom delavstva. Ta preokret se je izvršil v vseh kapitalističnih državah. Vseposod je trgovin preveč in ni računati na to, da bi v trgovini zaposleno prebivalstvo bolj naraščalo kot ostalo. Prav isto velja za nameščence, zaposlene v industriji. Preokret v industriji, kolikor tiče razmerja med številom zaposlenih delavcev in nameščencev, je toliko kot končan. Prav nič ne izgleda, da bi se mogle zaposliti nove delovne moči. Obratno pa treba ugotoviti, da danes meče spremenjeni sestav produkcijskega poteka nameščence na cesto kar v masah. Stroj nadomešča živo delo z mrtvim, v posebno velikem obsegu zlasti še danes v času, ki je prepojen z duhom racionaliziranja. Toda racionalizacija produkcijskega poteka se ni ustavila pri delavcu, se ni omejila na tovarniške dvorane. Vdrla je tudi v urade. Uvedli so se mnogi računski in drugi pisarniški stroji in čim bolj prevladuje veleobrat, tem pomembnejši postajajo.

V dveh pogledih je vplivala sprememba produkcijskega poteka na nameščentstvo. Predvsem se vedno močnejše proletarizira, in sicer z dveh strani. Nameščenske plače danes že niso večje kot mezde kvalificiranih delavcev, temveč pogosto celo manjše. Po drugi strani pa zadeva brezposelnost nameščenca prav tako, če ne še bolj kot delavca. Število nameščencev se je tako pomnožilo, da jih je bilo tudi v konjunkturi preveč. Podjetnik zato ni imel nobenega interesa več, da bi obdržal nameščence preko krize. Odpustil jih je prav tako kakor je odpustil delavce. Pred vojno so dejali nameščencu: »proletarec s trdim ovratnikom«. Ta naziv mu pristojna danes bolj kot kedaj. To tudi čuti, pa si noče priznati in napravlja krčevite pozikuse, da bi postavil med seboj in proletarijatom visok zid. Ni čuda, če najdejo vsa romantično-reakcionarna in fašistična stremjenja točasno med nameščentstvom sociološko posebno ugodna tla.

Svetovna kriza in kmetje.

Tako zvani samostojni srednji sloj je skoroda obubožan, nameščenci se komaj še ločijo od delavcev. In kako je v velekapitalističnih središčih s kmetom? Tudi v poljedelstvu je racionalizacija baš v dobi propadanja znatno napredovala. Traktorji, kosilni in mlatilni stroji so se v prekomorskih krajih zelo razširili in jih ni mogoče v njihovem zmagovalnem pohodu preko celega sveta za trajno zadržati in ustaviti. Traktorji, kosilni in mlatilni stroji so ustvarili danes v dobi propadanja svetovnega kapitalizma (ko število industrijskih delavcev ne raste, ko se njihove mezde ne zvišujejo, ko se tedaj notranja potrošna moč ne zvišuje, ko svetovna trgovina nič več ne raste, ko so postavljene zunanemu razmahu skoro nepremagljive ovire, ko produktivnost dela ogromno narašča in zato industrija preveč producira) poleg industrijske nadprodukcije še poljedelsko nadprodukcijo. Produkcija žita kaže to dovolj razločno.

Pred vojno je bilo 6 do 7 držav, ki so zalagale svet z žitom. To so bile štiri prekomorske države: Združene države, Argentina, Kanada in Avstralija, Indija in v Evropi podonavske dežele ter Rusija. Po vojni je bil dolgo časa izvoz iz Indije, Rusije in podonavskih držav zelo majhen ali pa ga sploh ni bilo. V štirih prekomorskih državah pa je produkcija žita tako narasla, da je mogla nadomestiti izostanek in kriti vse potrebe in to — s skrčeno delovno silo. Tako stoji v 16. posebnem zvezku »Časopisa za proučevanje konjunktur« sledeče: »Ugotovljeno je, da je v vseh prekomorskih državah donosnost poljedelskega dela ogromno narasla. Ta porast je bil tolikšen, da je bila vsled izostanka ruskega, indskega in podonavskega eksporta potrebna povečana produkcija dosežena taklo, da so postale naravnost ogromne mase delovnih moči brezposelne. Velik gospodarski in socialni pomen te spremembe moremo komaj preceniti.«

Še pred nekaj leti so verjeli, da je odvisna višina letne poljedelske produkcije od slučajno dobre letine. Sedaj pa prihaja spoznanje, da se je neodvisno od vremena

povprečni poljedelski donos vsled racionalizacije sila povečal. Prav to pa pomeni danes v času nazadovanja kapitalističnega sistema poleg industrijske nadprodukcije poljedelsko nadprodukcijo; poleg svetovne industrijske krize, svetovno agrarno krizo. Zato so za Združene države minuli časi, ko so ljudje, katerim v mestih ni šlo dobro, vrela na deželo. Pred vojno je namreč tu v nasprotju z evropskimi velekapitalističnimi središči kmetstvo prebivalstvo močno naraščalo, ustanavljale so se nove farme. To je docela prenehalo. Tudi v Ameriki drve kmetje v mesta, ker iz donosov svojih kmetij komaj še žive. Tu je seveda tudi obdelovanje zemlje, poljedelstvo v bistvu industrijska produkcija. Poljedelstvo se ravna po istih zakonih kot industrija. Ni otoka, ni oaze, ki bi bila zavarovana pred viharji v industrijskem kapitalističnem sektorju. In tako se slabša življenjski standard farmerjev prav tako kot standard srednjih slojev po mestih. Zato poskušajo farmerji zoper industrijske mestne monopole, ki s svojim določevanjem cen farmerske proračune naravno zelo močno obremenjujejo, in podobno kakor ti monopoli tudi oni cene svojim pridelkom sami določati. Vendar je monopolni kapital še vedno močnejši kot farmerji. Profiti monopolov težijo tudi nje in dokler se bo kapitalistično produciralo, se pri tem ne bo dalo nič pomembnega in odločilnega spremeniti. Kako velika je razlika med cenami industrijskih pa poljedelskih produktov! Izračunali so, da je znašala kupna moč farmerskih pridelkov l. 1930. 80% predvojne kupne moči. L. 1931. pa je padla celo na 61%. Še huje je v Kanadi. Tam so bili maja 1931. poljedelski stroji celo dve tretjini dražji kot pred vojno. Kupna moč farmerskih produktov je znašala 31% predvojne kupne moči. Za kosilni stroj je bilo treba dati l. 1913. 240, l. 1929. 374, l. 1930. pa 811 bušlov pšenice. Da je mogla plačati 130 ha velika farma davke, je bilo treba prodati l. 1913. 64, l. 1929. 145, l. 1930. pa 290 bušlov pšenice.

V Evropi je položaj poljedelstva drugačen. Do sedaj se skoro po vseh državah racionalizacija, podobno ameriški, nekako zavirali. Evropske države so skušale z agrarno carinsko politiko in drugimi ukrepi odvrniti vpliv produkcijskega razvoja svetovnih trgov od domačega kmetijstva. Vse to pa kmeta ni in ne bo obvarovalo pred obubožanjem.

V velekapitalističnih središčih je postal kapitalizem prevladujoč produkcijski način. Nekapitalistično se producira in gospodari le še v nekaterih zakotjih. Noben sloj se ne more odtegniti zakonom kapitalističnega produkcijskega načina. Danes v dobi nazadovanja in propadanja kapitalističnega sistema se milijoni vmesnih slojev med kapitalom in delom vedno močneje proletarizirajo. Monopolni kapital jim pušča od profita vedno manjši del, da bi tako sam od padca profitne mere ne bil preveč zadet. Monopolni kapital jim pušča samostojnost le še formalno, v resnici pa so zmerom bolj odvisni.

Pregled

RESEVANJE SOCIALNEGA VPRAŠANJA.

Nedvomno je, da je okrožnica »Quadragesimo anno« prinesla v katoliške kroge, zlasti po srednjeevropskih državah precejšnjo živahnost v razpravljanju socialnih vprašanj. Ta razpravljanja so pokazala precej številna in zelo različna gledanja na teoretično in praktično stran teh problemov. Precej živahno je bilo zborovanje okoli 100 avstrijskih, nemških in nemško-českkih lajkov in klerikov koncem meseca oktobra preteklega leta v Pragi. Pobudo za sestanek so dale vodilne osebnosti nemškega katoliškega gibanja na Češkem. Celoten sestanek naj bi se vršil pod geslo »anno«. Zaključil je poročevalec, da je dobnih preokret». — Prvi in uvodni referat je imel dr. Graf Westphalen, ki je izvajal, da se sodobne gospodarske krize, ki očituje posebno ostro današnje socialno mizerijo, ne sme motriti iz zgolj gospodarskih vidikov, marveč jo je treba opazovati v notranji zvezi s sodobnimi duhovnimi tokovi.

Poročevalec je razvil zlasti dve možnosti izhoda iz današnjega kaosa: prenovitev duhovnega in religioznega življenja in s tem v zvezi obnova obstoječih družinskih in gospodarskih ustanov in naprav. To sta tudi obe temeljni zahtevi papeške okrožnice »Quadragesimo anno«. Zaključil je poročevalec, da je spriče sodobne stiske in posebno spriče nevarnosti boljševizma za zapadno kulturo, posebno naloga katoličanov, da spoznajo znake časa in postavijo vse sile v službo temeljite krščansko-socialne reforme.

Drugo poročilo »O razvoju moderne kapitalizma in katoliških socialnih idej« je imel znani katoliški socialni teoretik dr. Fr. Landmesser iz Kölna. Navajal je vse zunanje gospodarske pojave kapitalističnega gospodarstva, v katerega končnem stadiju se nahajamo. Podčrtal pa je, da stoji za vsem tem razvojem svojska gospodarska miselnost določenega človeškega tipa, ki se je v novem veku dokopal do vodstva

družbe in razvil neomejen gospodarski imperializem. To je tako imenovani »buržuj«, tipični moderni kapitalist, ki je vso svojo bit vpregel v »racionalno ureditev življenja«. To miselnost je še posebno pospeševal svetovni nazor reformatorjev-kalvincev in puritancev, ki so svet prepustili nazadnje čisto samemu sebi. Liberalni princip popolne samozakonitosti gospodarstva ima svoje korenine v puritansko-kalvinškem nadziranju, po katerem je zemsko delo najpopolnejše čiščenje Boga. Ta čisto kapitalistični duh se je razvil pozneje v skrajni individualizem, samogospodovalni človek je postal merilo vsega. Višek je dosegel ta razvoj že pred vojno v koncentracijskem kapitalizmu kartelov, trustov in koncernov; prav za prav v stremljenju po vedno večjem dobičku, ki je v smislu liberalnega svetovnega in življenjskega gledanja postalo samo sebi namen. To pa je bilo možno samo toliko časa, dokler niso postale kapitalistične tudi vse nekdanje kolonije in se je kapitalističen razmah »na mejah zemlje« ustavil. Danes pa imamo krizo modernega kapitalizma, katera ni le prehodna konjunktura pojav, marveč notranja strukturna kriza sistema samega. — Današnja situacija je taka, da nujno zahteva prenovitve, če nečemo zabresti v usodepolno katastrofo. — Glede načelnega in historičnega stališča katolicizma oziroma katolikov napram kapitalizmu pa je ugotovil: Vodilo za tako nujno socialno prenovitve morajo biti zopet duhovne sile, ki se ne bodo opirale na političen katolicizem, temveč bodo morale biti zasidrane v religioznem katolicizmu. Ta religiozni katolicizem obsega nauk o duhovni skupnosti religioznega človeštva. V 19. in 20. stoletju sta se razvili med katoličani dve smeri: principiarno antikapitalistična smer, ki je zastopala nauk o stanovski povezanosti družbe, in ki je moderni gospodarski razvoj kritično zasledovala; proti tej pa je nastala v glavnem iz gladbaške volksvereinovske šole in iz v teh vodah jadrajocih političnih strank, centru in Nemčiji in krščanskih socialcev v Avstriji, smer, ki se je izjavila za kapitalizem in tako prelomila s katoliško tradicijo. Ta prelom je bil usodepoln, čeprav morda ni bila slaba namera, prilagoditi se razmeram. Danes ima prva linija ugodnejši položaj. Ne solidarizem, ampak prav pojmovani univerzalizem, ki črpa iz zdravih katoliških tradicij, more biti temelj za zdrav socialno reformo.

V naslednjem poročilu dr. Kogona iz Dunaja so se obravnavali »katoliški socialni nauki v odnosu do države in gospodarstva«. Današnja država s svojo liberalno-demokracijsko ustavno fasado, z demokracijskim parla-

mentarizmom, ki se je dotiral skoroda do absurda, ni sposobna izvesti socialnih reform, ker niti ne pozna vrste vrednot in ne ve, po čemu ima svojo avtoriteto. Ta država sama je potrebna dalekosežnih sprememb in reform; in tudi tu morajo v prvi vrsti zagrabiti katoličani. V gospodarstvu, kjer je kapitalistična spaka korumpirala vse tja do najvišjih nosilcev kulturnih nalog, je treba navezati na stare krščanske naravnopravne nazore. Kapitalizem se ne more in ne sme enačiti s produkcijskim procesom kot takim, marveč ga je treba odkloniti kot sam v sebi razdvojen sistem, kateri je naravnana na zgolj brezdelen dobiček. Temu je sledil razgovor, kjer se je pokazalo, kako različno se tolmačijo osnovni pojmi in do kako različnih zaključkov vodijo razna tolmačenja. Oster je bil zlasti razgovor o besedi »res« (Quadr. anno), ki je v uradnem nemškem prevodu prevedena kratko za besedo »kapital«, dokazali pa so, da bi se morala prevesti z izrazom »produkcijsko sredstvo«. Itd.

Isti dr. Kogon je potem poskušal razložiti »sredstva in pota v izvedbi socialnih reform«. V stranskih poročilih so trije strokovnjaki podali sliko dejanskih razmer v češkoslovaški industriji, obrti in poljedelstvu. Zanimanje za ta praktična vprašanja je bilo pri udeležencih daleko večje kot za temeljna teoretska izvajanja. Zastopniki poljedelstva in obrti so namreč 100 odstotno pritrdili k poročevalčevim načrtom o »korporacijski« ureditvi gospodarstva in družbe. Te »korporacije« bi imele stotere naloge: od nadzorstva nad razvojem tehnike do urejanja političnih vprašanj. Zastopniki katoliških podjetnikov pa so odločno odklonili vse te načrte, jih označili kot fantazijo teoretikov, ki ne poznajo gospodarskega življenja. Naravnost protestirali pa so proti tako izrazito antikapitalističnemu stališču, ki ga je postavil poročevalc. Nasproti njim pa so seveda mnogi drugi ugledni katoličani poudarjali, da je izključena vsaka socialna obnova in morda tudi stanovska ozir. korporacijska ureditev gospodarstva pod kapitalističnim sistemom.

Napeto pričakovano je bilo predavanje bogoslovnega univerzitetnega profesorja dr. Hilgenreinerja, voditelja nemških krščanskih socialcev v Češkoslovaški. Govoril je o »nalogah političnih strank pri obnovi družbe«. Govornik je uvodoma očrtal stališča raznih političnih smeri glede gospodarskih vprašanj. Ugotovil je, da gospodarsko gledano ni stranke, ki bi se mogla imenovati kratko »katoliška stranka«. Na političnem in gospodarskem polju so možni čisto v okviru cerkvenega nauka različni nazori; tako je tudi v pogledu stanov-

ske ozir. korporacijske ureditve, katero priporoča papež Pij XI.; saj ni določen niti sam pojem: »korporacija«. — Papeška okrožnica sama poudarja, da se gospodarske oblike menjajo, n. pr. oblika lastnine. Zato se morejo etične osnovne zahteve, katere zastopa cerkev, ob spremenjenih gospodarskih razmerah drugače razlagati. Zato je v gospodarskem pogledu možno z zastopniki drugih političnih smeri prav dalekosežno sodelovanje. Zaključil je prof. Hilgenreiner svoja izvajanja s pozivom na mladino, naj bo odprtega srca in pripravljena za vsa nova gibanja!

V. P.

PATRIOTI IN PATRO-IDIOTI.

V najnovejši knjigi znanega angleškega filozofa Bertranda Rusella: *Education und the Modern World* čitamo naslednji odstavek, ki ga doslovno prevajamo:

Povod za japonski vpad v Mandžurijo je naravno najelementarnejši, ki si ga moremo predstavljati, le po čudnem naključju ti vpadi popolnoma soglašajo z gospodarskimi interesi Japonske. Ne rečemo preveč, ako trdimo, da danes zunanja politika vesil obstoji v glavnem v vporabljanju oborožene sile ali pa vsaj v grožnjah ž njo in da hočejo s tem manj mogočnim državam vsaj del njihovih bogastev krivično ugrabiti. Pri privatnem podjetju bi taisto početje ožigosali kot zločin in ga sodno kaznovali, z izjemo v onih slučajih, kjer gre za prav posebno veliko ugrabljenje. Če pa kaka država tako postopa, pa smatramo njene državljani to za občudovanja vreden čin. Patriotizem je po hotenju in vedenju njegovih zastopnikov vse hvale vreden in skoz in skoz potreben upoštevanja. Ta spada med najbolj zapletena čustva in sega s svojimi koreninami v geografsko in biološko polje. Kot primitivno čustvo nima sam kot tak ničesar opraviti s politiko in gospodarstvom; obstoji le v čustvu ljubezni do lastne dežele, toda prvotno ne obenen v sovraštvo proti drugim deželam. V najbolj elementarni formi se pojavlja v onih deželah, kjer človek še tesno živi povezan s svojo grudo. Pri meščanu pa je patriotizem daleko le umetno privzgojeno čustvo, le produkt vzgoje in časopisnega branja in skoraj skozi in skozi škodljiv. V vsem zapadnem sve-

tu vlivajo otrokom v glavo, da je njihova prva socialna dolžnost zvestoba napram državi, katere državljani so, ter da ta zvestoba obstoji v tem, da ravnajo po odredbah državnega vodstva. Da ne bi zašli katerikrat v nevarnost, da bi v to dogmo začeli dvomiti, jih uče potvrjeno zgodovino, potvrjeno politiko in potvrjeno vedo o gospodarstvu.

Dejstvo je, da vsak narod napram drugemu narodu zagreši toliko zločinov, kolikor jih dovoljuje in prenesle moč njene vojne sile. Ukrepe države, s katerimi se taki zločini zgodijo, državljani popolnoma odobravajo, — tudi dostojni z vsemi vred — bodisi da ne vedo za kaj prav za prav gre ali ne gledajo dogodkov v pravi luči. Učiti nacionalizem se pravi postavljati napačne trditve. V vseh deželah na svetu uče otroke, da je njih dežela najboljša od vseh, in v vseh deželah na svetu — razen v eni sami — je ta trditev lažna. Jaz sem si svest tega, da je nazor, po katerem naj se otroci kolikor le mogoče uče dinole resnice, zelo prevrten in če bi ga kdo praktično izvajal, tudi protizakonit. Toda zaenkrat se še ne morem izbiti prepričanja, da je pouk boljši, če poučuje resnico, kakor če oznanja laž. Zgodovino bi morali povsod učiti čisto enako in zgodovinske knjige bi morale prirediti Društvo narodov s pomočjo sodelovanja enega ameriškega in ruskega učenjaka. Zgodovina bi morala biti bolj svetovna zgodovina kot narodna zgodovina; morala bi težišče bolj polagati na kulturni razvoj kakor na vojskovanje. Kolikor se pa zgodovini o vojskah ni mogoče izogniti, bi je ne smeli podajati le s stališča zmagovalca in s stališča vojaškega junakovanja. Šolarjem bi bilo treba predstaviti bojno polje z ranjenci, z vzdihovanjem izgancev, ki so brez strehe v opustošenih krajih, ter vse grozote in krivičnosti vojne. Danes se godi skoro brez izjeme drugače: v šoli se poveljujejo vojaki.

Z vzgojo bi mogli z lahkoto, če bi hoteli, vcepiti čut solidarnosti med ljudmi in pomen mednarodnega sodelovanja. V času ene same generacije bi se dalo fanatični nacionalizem, pod katerim danes trpi svet, iztrebiti. Za časa ene same generacije bi mogli podreti carinske zidove, ki danes vse tirajo v uboštvo, bi mogli odpraviti silno oboroževanje, s katerim si danes eden drugemu grozimo s smrtjo; sovraštvo, s katerim danes režemo v svoje lastno meso, bi mogli nadomestiti z dobro voljo! Nacionalizem, ki danes grize okrog sebe, vzgajajo v glavnem po šolah. —č.

Ocene

Milo Urban: *Zivi bič*. Izdala in založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 418. — Milo Urban, katerega je prevajalec dr. Stele predstavil Slovincem v uvodu in ki je napisal slovenskemu prevodu lepo posvetilo, je med najmlajšimi slovaškim ipisatelji. Zivi bič

je prav za prav prvo njegovo večje delo, ki ga je pa takoj visoko dvignilo. Slovaška sicer ni brez svoje literarne zgodovine, a kaj dosti velikih in modnih osebnosti ne kaže. Morda je Urban eden izmed tistih, ki ne le slovaški literaturi, ampak tudi drugim kažejo v nove

smerni. Saj predstavlja njegovo leposlovje, njegov stil, njegov jezik skoroda prelom z vso tradicionalnostjo. »Živi bič« je povest slovaške vasi, eno vas obsegajočega slovaškega kolektiva, za časa svetovne vojne. Dejansko je le prvi del široko zasnovanega narodnega epa slovaškega. Zato bi bilo kar želeli, da bi dobili v prevodu še drugi in tretji del. Kajti to so knjige, ki so prav tako naše kot slovaške. Ko se v prvem delu (Živi bič) slovaški narod osvobodi vseh pijavk, če združen prežene daljnega cesarja in bližnjega notarja, ki ga gnjavi v njegovem imenu, še ne postane svoboden in neodvisen. Za to mu manjka samostojne enotne zbranosti, enovitega narodnega člana, sile, katere je moči pridobiti z notranjim razčiščenjem in popolno harmonijo. Te notranje borbe slika Urban v drugem delu. V tretji del tega yeleromana, katerega glavni junak je tedaj slovaški narod sam, pa kaže ta narod duhovno zbran, močan, svoboden pri snovanju svoje bodočnosti. — Urbanova umetnost meji na pri nas tako obsovraženo tendenčnost. Urban je borec za pravice vseh zatiranih, posameznih razredov in celih narodov. — P.

Misijski koledar za l. 1933. Izdalo Misijskišče v Grobljah. Cena 10 Din.

Francis James: Gospod ozeronski. Str. 184. Prevedel Jakob Solar. Izdala Jugoslovanska knjigarna. — Gospod ozeronski je krasna slika pobožnega ljudskega duhovnika, ki vodi čredico svojih faranov naravnost k Bogu, ko jim leči njihove duhovne rane in teši z osebno karitativno akcijo tudi njihove telesne skrbi. Nič ne ustanavlja telovadnih in nogometnih in sploh nobenih društev, doma pa je v vsaki bajti prav kot v župnišču. Jezikovno bogata povest je dobila tudi dosti močnega prevajalca, kajti marsikdo bi se ob takem tekstu polomil zobe.

Knjige Mohorjeve družbe za leto 1932: 1. Koledar za l. 1933. — 2. Življenje svetnikov, 8. — 3. Zgodovina slovenskega naroda, 11. zv. — 4. Ivan Zorec: Beli menihi. Slov. večernic 95. zv. — 5. Valentin Razingar: Kokošjereja. — 6. Janez Rožencvet: Pravljice. — 7. Eastman-Holeček: Ohijesa. — 8. Dr. Bogomir Magajna: Bratje in sestre. — 9. Peter Dörfler: Krivični vinar. — 10. L. E. in J. P.: Irška. — 11. Aurelli Augustini Confessiones. Prevedel Anton Sovrè; uvod je napisal Jakob Solar; opremil je knjigo ing. arch. Plečnik. — O nekaterih knjigah bomo priobčili še podrobno oceno.

OGROŽENO SLOVENSTVO

Je naslov članka v »Jutro« z dne 17. januarja 1933. Članek vsebuje tudi naslednjo izjavo: »O odnosu med slovenstvom in jugoslovenstvom se je razlilo že mnogo črnila in mučno pravdanje za besedo še vedno ni končano, ker se s slovenske ali srbohrvaške strani še od časa do časa oglašajo ljudje, ki jim zadeva še vedno ni jasna. In vendar je vprašanje rešil za vse nas še pred postankom Jugoslavije naš veliki pisatelj Ivan Cankar, ko je dejal, da je politično Jugosloven, kulturno pa Slovenec. Naša narodno kulturna individualnost je zagotovljena s samim bistvom jugoslovenske ideje, ki združuje vse Jugoslovane v enoto, ne podreja pa jih ne srbskemu, ne hrvaškemu in ne slovenskemu delu. Zavest jugoslovenske celote in edinstva ne more in ne sme izključevati slovenstva, marveč ga kot enakopravnega samo izključuje v harmonično urejeno in celoti pospešeno sožitje.«

»Jutro« je do sedaj vedno zastopalo mnenje, da je to vprašanje problem, o katerem sta možni dve rešitvi: ali popolna stopitev ali v smislu, kakor je zgoraj utopovljeno. »Jutro« je večkrat trdilo, da se tudi možnosti stopitve ne sme nikoli izključevati. Sedaj se je postavilo s svojo izjavo na stališče, ki so ga že zdavnaj formulirali slovenski kulturni delavci in ki je bilo predmet marsikaterega uvodnika v »Slovincu«. Sedaj »vse fantazije separatistov ne morejo ovreči te edino pravilne razlage jugoslovenskega edinstva. Če je bilo kedaj v tem pogledu pri nas kaj nejasnosti ali zmot, so že zdavnaj izgubile politično ceno.« (»Jutro«, isti članek.)

Solnce vzhaja in zahaja...

V letu
1933

Vam bo nudila

KREKOVA KNJIŽNICA

sledeče tri izbrane knjige:

Vsako
leto

tri

izbrane
knjige

1. aprila,
1. avgusta in
1. decembra

1. MIŠKO KRANJEC: PREDMESTJE - ROMAN

Predmestje: To je roman življenja samega in ne posameznikov. Življenje je ukovano v tradicijo, v vsakdanjo formo, ki ga oklepa. Na eni strani je gnano v nižino, na eni strani se bori z vsem redom, ki ga obdaja, in na drugi strani nagonsko raste v razredno bojnega človeka z etosom. Je slika brez sentimenta, morda samo z majhno ironijo na naše kmečko meščanstvo, ki bi rado bilo svetsko, pa je samo brezbarvna navadna masa.

2. MIRKO JAVORNIK: ČRNI BRĚG - ROMAN

Povest prav iz srede bednega, najbednejšega življenja na slovenski zemlji. Brez velikih besed, brez manifestov, samo slika zdaj divja, zdaj skromna, zdaj kipeča, zdaj upadajoča v večni senci skrbi in bede, kakor je tisto življenje samo brez ozira na vzorce raznih veljavnih.

3. UPTON SINCLAIR: DOLARJI, I. DEL - ROMAN

Mojstrsko, kot zna le on, opisuje vso gnilobo in propalost meščanske, kapitalistične družbe in jo neusmiljeno biča z nedosegljivo jedkim sarkazmom. Na glavnem junaku ledu, ki zraste iz proletarca-berača v najhujšega kapitalista-milijonarja, pokaže, kako ves družabni sistem vzgaja in ponižuje človeka na stopnjo brezumne živali, katere edini cilj je — izkoriščanje, profit, kopičenje bogastva. Ves roman izzveni v silen protest proti današnji kapitalistični družbi.

Članarina:

Za vezane knjige:

letno Din 78— ali mesečno Din 6-50, obenem z revijo »Beseda o sodobnih vprašanjih« mesečno Din 10—.

Za broširane knjige:

letno Din 48— ali mesečno Din 4—, obenem z revijo »Beseda o sodobnih vprašanjih« mesečno Din 7-50.

Pišite na
naslov:

KREKOVA KNJIŽNICA
DELAVSKA ZALOŽBA — LJUBLJANA
DELAVSKA ZBORNICA — MIKLOŠIČEVA CESTA 22/I.